

МИСТЕЦТВОЗНАВЕЦЬ ЛЮДМИЛА ФЕДЕВИЧ

лося чотири роки, отож, по праву, це місто вона вважає своїм рідним. Чи вказувало щось ще в ранньому дитинстві, що вже в зрілому віці поєднає своє життя з мистецтвом? Мабуть. Мама Люди славилася, як прекрасна вишивальниця, дядько зажив слави незрівнянного чоботаря. Дитиною Людмила дружила зі своїм трокюрідним братом, пізніше видатним художником, знаним ілюстратором книг з історії XVIII століття Валентином Гордійчуком. Та все те дало про себе знати згодом. А тим часом закінчила школу, стала студенткою філологічного факультету Сумського педінституту. По його закінченню поїхала вчителювати до Львівської області, в Мостиський район.

— Їхала русифікувати львів'ян, — говорить нині напівжартівливо Людмила Костянтинівна, — але вийшло навпаки: мене українізувала Львівщина... Я просто була зачарована народними звичаями Галичини, бережливим ставленням тамтешніх жителів до власних традицій, зокрема до ремесел. Десь у глибині душі прокинулася тяга до мистецтва, що тіснилася там ще з дитинства. Кожний вихідний їхала до Львова, відвідувала музеї, картинні галереї, виставки. Перечитала чимало мистецьких книг, монографій про долі художників, вела конспекти прочитаного, сама собі ще не признаючись, що солодко, трепетно хотіла б змінити фах, бути ближче до мистецтва.

У селі, де вчителювала, цю заглиблену в себе, серйозну, вдумливу дівчину швидко полюбили; «східнячі» навіть довірили посаду завідувача школи, мала авторитет серед педагогів, любов учнів. Та все ж без Сум себе не уявляла. І коли закінчилися «обов'язкові» три роки після направлення, їде додому. Стає вчителькою російської мови й літератури у восьмій школі. Тут теж швидко завойовує виробничий авторитет. І, хтозна, може б так і трудилася на освітянській ниві, але, будучи активною учасницею художньої самодіяльності, якось отримала хворобу голосових зв'язок. Звісно, недуга — тимчасова, та все ж... Хоча зі школи не відпускали, охрестили навіть «зрадницею» — пішла звідти. Попрацювала якийсь час у бібліотеках. А 1977 року переступила, з метою влаштуватися на роботу, поріг Сумського художнього музею.

Тодішній директор музею, фахівець високого рівня, Михайло Комаров, влаштував Людмилі серйозний, присіпкий екзамен. І лишився задоволений. Л. Федевич

ли з молодими літераторами під час згадуваних відвідин «Зажинку»). По-друге, Л. Федевич сама дописує до газет та журналів на досить професійному рівні, допоможе в тому й журналістові, бо дбає про загальну справу, а не лише про «цеховий» престиж. І, по-третє, Людмила Федевич має незвичайну інтуїцію на відкриття у своїй галузі, «легку руку» в мистецьких пошуках — це вже, певно, від Бога.

Справді, мистецтвознавство, як і будь-яка інша наука, передбачає пошук і відкриття. Їх у творчій діяльності Л. Федевич — немало. Скажімо, вирушила (ще на посаді старшого наукового працівника) разом із художником-реставратором музею Валерієм Шкарупом до Охтирки в пошуках нових експонатів. Випадково (хоча я особисто не вірю в таку «випадковість») дізналися: в Охтирці живе літня жінка, будинок якої буквально заповнений полотнами живопису.

— Переступивши поріг цього будинку, ми наче опинилися в XIX столітті, — пригадує Людмила Костянтинівна. — Все довкруги віяло старовиною — високі, давно не білені стелі, сірі скрипучі мостини, старезні меблі, заставлені шкатулками і флаконами, повітря, насичене запахом ліків. Нас зустріла згорблена старенька, яка пересувалася за допомогою табуретки. Зустріла сторожко. Та дізнавшись, що перед нею працівники обласного художнього музею, просвітлішала, відрекомендувалася: «Марія Костянтинівна Власовська». Це була дочка художника Костянтина Власовського, художника тоді ще не знаного, що жив і творив у Охтирці в XIX — на початку XX сторіччя...

Полотна батька, які берегла дочка, вразили мистецтвознавця Федевич віртуозністю виконання, теплом, любов'ю, з якою автор відтворив сценки народного побуту. Вабили око й пейзажі, замальовки. Того разу Федевич і Шкарупа повезли до Сум двадцять два полотна; за рештою поїхали згодом. «Я, здається, до кінця виконала свій обов'язок перед пам'яттю батька», — говорила Марія Костянтинівна, дякувала Богу, що в цьому нашому прагматичному світі знайшлися люди, що поцінували мистецьку спадщину батька. А в Сумському художньому музеї невдовзі відбувся вернісаж нікому досі не відомого талановитого художника кінця XIX — початку XX століття

На початку 1980-х у Сумах, як і в інших обласних центрах, активно діяли різноманітні громадські товариства, жорстко підпорядковані місцевим партійним органам, отримуючи від держави гроші й звітуючи перед райпарткомом за свою роботу. Однією з таких організацій було товариство книголюбів, яке, зокрема, організовувало виступи літераторів «перед трудящими» — від великих заводів до тваринницьких ферм у віддалених селах. Так «лекторська група», сформована з членів обласної молодіжної літературної студії «Зажинок» (керівником студії був професор Павло Охріменко, головою бюро — автор цих рядків), діяла особливо активно. Молодим літераторам не терпілося вийти зі своїми творами «на люди», а тут така нагода. До того ж для поїздок у райони товариство книголюбів забезпечувало транспортом («рафік»); за кожний виступ в тому чи іншому тру-

додому колективи кожен із групи отримував 10 тодішніх карбованців! Звичайно ж, групу ретельно формували в обкомі комсомолу (ввійшли, пам'ятаю, Олександр Педяш, Василь Чубур, Олексій Дерев'янка, Павло Скорик, я, інші активні «зажинківці»); список своїх творів для читання перед публікою ми теж передали для затвердження обкомівцям – щось зняли, щось порадили додати. Ми залюбки моталися по області, популяризуючи книги взагалі та свої твори зокрема.

Якось нам повідомили: до складу групи вводиться науковий працівник Сумського обласного художнього музею, який пропагуватиме народну творчість і ремесла. Тим народознавцем виявилася Людмила Федевич – молода, висока, струнка жінка, з величезними карими, завжди ледь здивованими очима. Здається, вперше вступила з нами в Тростянецькому районі, розповідала селянам про мистецькі традиції їхнього села, називаючи майстрів-ремісників XIX століття, аналізуючи їхній внесок в українське декоративне мистецтво. Не лише селяни, але й ми, «зажинківці», були вражені: артистизм викладу, прекрасно поставлений голос, добірна літературна мова, безліч цікавих фактів з історії цього та сусідніх сіл – і захват, подив від усього повіданого в її величезних очах! Аплодували Людмилі триваліше й бурхливіше, ніж нам, літераторам. Це повторилося і в наступних виступах. Дехто з нас занервував: «Ретельно ж готуєшся до кожного виступу, – кинув із серцем Сашко Педяш (пізніше – член Спілки письменників), – перебираєш стоси документів у своєму музеї... А тут затвердили в обкомі список віршів – ні вправо не ступиш, ні вліво... Хлопці, а давайте вже в дорозі змінимо пункт виступу? А що, півки нам підпишуть скрізь, ми – виступимо як завжди, а от що вона заспіває...»

Каюся – так і вчинили. Зупинилися в незапланованому наперед селі Білопільського району (як керівник групи, я взяв на себе цей «гріх»). Чи зрозуміла Людмила наш підступ – не знаю й досі. Але як і в попередньому разі, без затирань лилася її мова, пересипана фактами, прізвищами, моментами з конкретного («незапланованого») села; горіли натхненням очі; слухачі довго аплодували після змістовної, надзвичайно цікавої лекції. «От тобі й маєш, – ховав очі Педяш, – хлопці, їхатимемо додому, в гастроном заскочимо, «шампанського» візьмемо, цукерок там... Посидимо, замнемо цю справу – молодчага наша Людмила, їй браво!»

Людмила захопила нас проблематикою народно-декоративної творчості; ми розповідали їй про справи зажинківські, й невдовзі вона стала активним членом студії; як то кажуть, перемогла дружба, хоча, звісно, ні протиріч, ні протистоянь ніяких не було. Але отой дещо кумедний факт з початку 80-х допоміг мені відкрити справжнього фанатика улюбленої справи, високопробного знавця народної творчості Сумщини. Подальше спілкування з Людмилою Федевич утвердило, зміцнило перше враження, відкривало все нові й нові грані цієї надзвичайної людини і талановитого науковця.

...Батьки поселилися в Сумах, коли Людї ледь виповни-

прийняли на посаду молодшого наукового працівника.

Для ясності обмовлюся: посади «мистецтвознавець» в жодному музеї немає, хоча за покликанням чи за освітою тут працюють саме знавці мистецтва. Та Людмила Федевич має цілком офіційний статус мистецтвознавця: саме через це її прийняли в члени Національної спілки майстрів народного мистецтва України на основі представлених нею публікацій та досліджень на теми традиційних видів українського народного мистецтва – гутництва, писанкарства, килимарства, розписів, гончарства Сумщини.

Звичайно ж, на перших порах таки відчувала певний брак професійних знань. Допомогли спеціальні курси вдосконалення професійної майстерності, на які охоче виїздила. Київ, Львів, Москва, Санкт-Петербург, Єреван... «Особливо, – пригадує Людмила Костянтинівна, – вразив Єреван. Саме там я побачила, як має виглядати справжній етнографічний музей, там пронизливо відчувала трепетне, бережливе ставлення музейників та мистецтвознавців до духовних надбань власного народу. Було чого навчитися, що перейняти».

З 1994 року Людмила Федевич – завідувачка відділу декоративного мистецтва музею. Аби зрозуміти вагомість цієї посади, скажемо: Сумський художній – то один із провідних центрів в Україні не лише зібраних зразків народного мистецтва, але і його вивчення. З огляду на унікальні збірки видатних вітчизняних та зарубіжних митців (В. Боровиковського, Т. Шевченка, І. Кавалерідзе, О. Кіпренського, М. Глуценка, Т. Яблонської, І. Айвазовського, Шарля Плессі, Поля Мадлена тощо) музей в Сумах називають «Малим Ермітажем». Стосовно ж зібрання декоративно-ужиткового мистецтва XVI – XX століть в Україні Сумський художній взагалі порівняти з якимось закладом важко. Тобто завідувач відділу декоративного мистецтва музею в Сумах – один із ключових в музейній ієрархії України. Звісно, становлення Людмили Костянтинівни не відбулося б без палкого ентузіаста своєї справи, одного з провідних музейників країни Галини Ареф'євої – директора музею, без рано згаслої, мистецтвознавця Божою милістю, Віри Донченко, без тодішньої голови Національної спілки майстрів Євгенії Кочерженко, мистецтвознавця і поетеси Алли Ліпницької, інших видатних особистостей, котрі сприяли її професійному зростанню. Та маємо в особі Л. Федевич постать яскраво індивідуальну, своєрідну, не схожу на інших неповторними гранями, від чого лише вирає загальний ансамбль музейного колективу.

Можна лише шанувати високу фаховість Людмили Федевич, її одержимість і подвижництво в служінні мистецтву, виняткову праездатність. Знаючи десятки років Людмилу Костянтинівну, ризикну відзначити лише їй притаманні якості. По-перше – глибинне знання історії українського народного мистецтва і сприйняття духу того мистецтва всім люблячим серцем; по-друге – вміння не лише відчутти, взнати, дослідити – а й переконливо, в чудовому стилі про все те написати (тішу себе думаю, що тут хоч трохи посприяло спілкування Людми-

турною сенсацією всеукраїнського значення. Народові повернули ще одного з його вірних співців у стихійній ліній і фарб. Про ці здобутки сумського науковця достатньо вже свого часу писала преса. Отож, торкнемося іншого аспекту, інших граней доробку мистецтвознавця Федевич.

Безперечно, пошуки й відкриття в мистецтвознавстві (їх у Федевич, ще раз підкреслимо, немало) – справа, очевидно, найбільш знакова. Та існує й інша грань цієї, й не лише цієї науки: аналіз уже відомих фактів і встановлення власних висновків – чітких, незаперечних. Людмила Костянтинівна володіє і цим даром. Ось буквально вийшла її нова монографія – «Порцеляна Волокитинської мануфактури Андрія Міклашевського». Спеціалістам зрозуміло, що йдеться про відому мануфактуру, котра працювала в 1839 – 1861 рр. в селі Волокитині нині Путивльського району; свого часу виробили з порцеляни «від Міклашевського» славилися в усій Європі. До цієї теми зверталися немало дослідників (починаючи від краєзнавця Павла Сапухіна). Книга ж Л. Федевич – гідний підсумок усього написаного про Волокитині дотепер – найповніша інформація, глибокі висновки, виважені оцінки.

Переглядаю мистецтвознавчі статті Л. Федевич і знову вражений їх фундаментальністю – навіть, коли ті й невеликі за обсягом «Сумські килими» – всебічний огляд сумського килимарства; «Скло, яке було і якого немає» – про історію і нинішній стан розвитку гутництва в краї; «Чорна кераміка під Білою горою» – про мистецтво кераміки на Сумщині; «Сумський фарфор у просторі й часі» – назва розвідки відбиває її тему; «Попри усілякі перепони» – чудові роздуми стосовно ритуального й обрядового масиву в краї; перелік продовжувати б ще і ще. Зауважу вкотре: зміст публікацій «вдягнений» у гідну його форму, написаний високохудожньо, жваво, цікаво...

Говорячи про Людмилу Федевич, не можна не сказати, що вона – один з ініціаторів так званого галерейного руху в практиці музеїв України; що серед її друзів такі ж подвижники мистецтва, як і вона – художники Ганна Гідора, Валерій Шкарупа, Микола Жулінський, Олександра і Василь Єрмоленко, Борис Данченко... Що вона закохана в полотна Ван-Гога, музику Шнітке, поезію Ліни Костенко.

Після зустрічей і розмов з Людмилою Костянтинівною просто не можливо не занотувати її думки, вислови, фрази. «Картини надихають мене на стан німоти. Словесний образ не народжується відразу».

«Мистецтвознавець повинен перетворюватися на слух, на нюх, на інтуїцію. Це найважливіше. А ще він має мати солідний шлейф знань і характер».

«Хто не розминеться з мистецтвом, має шанс частіше пізнавати внутрішній підйом, очищення помислів».

Людмила Федевич має такий шанс і – що важливіше – надає його й тим, у кого душа не байдужа до краси мистецтва.

Григорій ХВОСТЕНКО, краєзнавець
Фото Наталі ГОВОРУХІНОЇ